

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

PRIVILEGED TOPOS OF CULTURAL BECOMING OF ALEXANDRU PALEOLOGU

Ioana Mișu

PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia

Abstract: Lucrarea de față își propune să prezinte câteva dintre principalele toposuri care au avut un rol aparte în formarea intelectualului Alexandru Paleologu. Motivarea care stă la baza abordării acestei tematici este reprezentată de dorința de a trece sub filtrul observației impactul pe care ambianța în care se formează o entitate culturală are un rol hotărâtor asupra destinului său. De asemenea, dorim să vedem care sunt acele locuri de proveniență aristocratică (moșii boierești, case, localuri ale vremii) care au contribuit considerabil și constant la dezvoltarea apetenței lui Paleologu pentru cultura elitară. Totodată, vom analiza și momentele care ofereau prilejuri de petrecere a timpului liber în medii cu desăvârșire culturale, aruncând o privire succintă și asupra activităților pe care aristocrația socială și culturală a vremii le întreprindea în cadrul acestor momente.

Keywords: cultură, toposuri, Paleologu, moșii, aristocrație.

O mare parte din fascinația lui Alexandru Paleologu pentru universul aristocratic, din care se revendică, se datorează timpului petrecut în diferite locații și locuințe cu încărcătură cultural-istorică. Stilul de viață boieresc, caracterizat prin organizarea de baluri strălucitoare și întâlniri revelatoare, îl însoțește pe Alexandru Paleologu de-a lungul întregii sale existențe, marcându-i predilecția pentru petrecerea unui timp de calitate cu oameni de primă clasă într-un cadru marcat de semnificații arhaice și aristocratice. Cu toate că a locuit multă vreme într-o casă situată în vecinătatea Pieței Rosetti, din București, locuința unde a venit pe lume și Alexandru, familia Paleologu s-a mutat ulterior într-o casă din strada Paleologu, aceasta fiind totodată, casa pe care copilul Paleologu avea s-o păstreze în amintire ca fiind casa părintească. Descriind casa în care a copilărit, acesta spune: „Casa noastră din str. Paleologu, construită pe timpul lui Vodă Știrbei, a fost superbă, una dintre cele mai frumoase pe care le-am văzut vreodată. În ea am locuit până în 1932. (...) Avea o grădină imensă și splendidă, în care se petreceau acțiunile domesticității, și încă o curte de intrare, *la cour d'honneur*, cu flori, o frumusețe. Pe acolo s-a trasat strada care ne poartă numele. Casa de care-ți vorbesc era fără nici un fel de confort, și asta îmi plăcea la ea. De altfel, eu cred că nu există nimic mai inconfortabil decât confortul absolut. Casa aceea o regret, în adevăr, pentru că era foarte frumoasă. Fără să aibă o arhitectură care să preia un model clasic, era o casă construită nu pentru confort, ci pentru fală, cu o intrare din lemn de esență bună de lămâi, galben, ornamentat cu migdală, nu din marmură, care e material mojicesc, pentru parveniți. (...) Casa avea uși foarte frumoase, duble, cu fronton, cu

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

---

geamuri, chenare pictate în stil clasicist (un fel de scene alegorice, în nuanțe de gri) și clanțe superbe. Toată lucrătura era deosebită. În antreul mare al casei se primea lume și se organizau serate și baluri. Oricum, dacă am fi apucat să trăim acolo până la venirea comuniștilor, ar fi fost un dezastru, pentru că ne-ar fi adus chiriași și casa era concepută pentru o singură familie, cu camere care corespundeau unele într-altele.” Și, conchide Paleologu cu vădită emoție și admirație: „Dacă ar mai fi existat astăzi, ar fi fost, categoric, un monument destul de rar de arhitectură boierească din prima parte a secolului al XIX-lea.”¹ Această casă mare, boierească, frumoasă, i-a oferit lui Paleologu, încă din fragedă copilărie, prilejul de a porni în incursiunea cunoașterii, răsfoind și citind numeroase cărți din impresionanta bibliotecă din lemn de mahon aflată în biroul tatălui său. După ani, eseistul își amintește cu exactitate cele trei corpuri mari de bibliotecă din lemn de mahon și de superbul birou din lemn de acaju al tatălui. În anul 1932, casa a fost cumpărată de arhitectul Marcel Iancu, fiind la scurt timp, dărâmată. Familia Paleologu s-a mutat pe strada Armenească, într-o casă, pe care, conu' Alecu nu o îndrăgea deloc, dar care, conform spuselor sale, era una confortabilă.

Perioada cea mai interesantă a copilăriei lui Alexandru Paleologu nu a fost cea în care acesta a locuit la oraș, în București, ci aceea în care își petrecea vacanțele la țară, la conacele și moșiile moștenite de la strămoșii săi. Foarte frumos mărturisea Paleologu, amintindu-și de momentele din vacanțelor școlare: „Noi petreceam vacanțele nu la hotelul Rex din Mamaia și în locuri foarte costisitoare, ci la moșii, la conacele noastre, care erau frumoase, plăcute și confortabile. Casele boierești din București, Iași sau din alte orașe din țară erau case frumoase, bineînțeles, unde se puteau da niște baluri foarte reușite, dar erau modeste, nu erau ostentativ luxoase.”² Astfel, vacanțele de vară reprezentau pentru copilul Paleologu cea mai colorată și mai plină de viață parte a anului. Reîntâlnirile cu numeroșii săi verișori și verișoare din partea mamei sale, alături de care se distra, jucându-se la una dintre moșiile familiei sale, Dumbrăveni, erau marcate de bucurie și efervescență. Își amintește Paleologu că: „Era minunat acolo, fiindcă eram foarte mulți copii, iar la masă eram cel puțin 20 de inși, dacă nu 30. Mai erau și musafiri care veneau în mod inopinat, cu câte o trăsură, cu câte o mașină. Eram foarte mulți și era mare animație. Se bea ceai pe terasă, se juca ping-pong.”³ Cu toate că era perioada vacanței, o perioadă caracterizată prin relaxare și destindere, codul aristocratic se aplica și se respecta cu sfințenie în familia Paleologu: „Copiii luau masa separat, în sufrageria mică de lângă terasa dinspre parc. Numai că unii copii, printre care ne aflam și eu și o verișoară a mea, mai mare cu cinci ani, au obținut privilegiul de a mânca în sufrageria mare. Verișoara mea putea lua parte la conversație. Eu doar mă amuzam ascultând; pot să spun că am asistat, de mic, la acest fenomen extraordinar care este arta conversației. Prezența mea la masa celor mari fusese impusă de bunica. Ceilalți copii socoteau că e nedreaptă repartizarea aceasta, chiar dacă noi eram ceva mai mari.”⁴

---

¹ Alexandru Paleologu, *Breviar pentru păstrarea clipelor*, București, Editura Humanitas, 2012, p. 41

² *Ibidem*

³ *Ibidem*, p. 46

⁴ *Ibidem*, p. 47

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

O altă moșie la care familia Paleologu se retrăgea, evadând din agitația citadină, era cea de la Blânzi. Aceasta aparținea Elenei Vidrașcu, mama lui Alexandru Paleologu. Deși a petrecut momente frumoase acolo, Alexandru Paleologu mărturisește că nu-i prea face plăcere să le povestească soției și fiului său despre modul în care familia sa, mai exact, strămoșul său, a intrat în posesia acestui domeniu. Se pare că moșia a fost câștigată în 1866 la cărți, de către străbunicul eseistului, de la Manolache Conachi-Vogoride. Conacul a fost preluat cu tot ce era acolo: mobilă, obiecte, acareturi, mașină de treierat etc. Uneori, la Jockey-Clubul din Iași, se obișnuia ca miza jocurilor de noroc să fie domeniile și proprietățile participanților. Deși la aceste jocuri de noroc se pierdeau uneori domenii întregi într-o singură noapte, nu exista riscul ca acestea să intre pe mâna vreunui parvenit ori nevrednic și, mai ales, nu exista disperarea pierderii unei moșii, mărturisește Paleologu. Acestea se pierdeau și se câștigau în cadrul aceleiași lumi.

Paleologu își amintește de acest conac și de parcul care îl înconjura, ca de ceva foarte frumos, conacul reprezentând, din punctul său de vedere, acea pată de culoare locală a Moldovei de altădată. Universul moșiilor din Moldova era unul aparte, iar Alexandru Paleologu a trăit pe propria-și piele experiența de „prinț moștenitor” al aceluși mic „principat” de la Blânzi, care era unică, după cum singur mărturisește: „În primii ani de viață, dar și ca adolescent, am apucat oamenii și atmosfera aceea, un stil și o lume de un pitoresc extraordinar, dispărute astăzi, când oamenii nu-și mai pot nici măcar imagina o astfel de societate: lumea moșierilor din Moldova. Erau și în Muntenia asemenea specimene, dar cu un alt stil de viață, într-un alt ritm, ceva mai balcanic, mai abraș, mai viu; la munteni, și mămăliga era prăjită. Sigur că boierii se înrudeau între ei, mergeau unii la alții, cum a fost și-n cazul nostru, mama era moldoveancă și tata era muntean.”⁵ Nici una dintre ulterioarele sale experiențe din capitală nu a putut egala farmecul copilăriei petrecute în Moldova. Modalitatea în care Paleologu descrie conacul de la Blânzi este una plină de admirație, presărată pe alocuri, cu accentuate nuanțe de mândrie: „Locul acela căpătase un caracter foarte voluptuos și plin de farmec. La intrarea dinspre curte erau acareturile, grajdurile, șurile, bucătăriile și locuințele personalului. Urma o grădiniță frumoasă, între toate acestea și terasa dinspre sufragerie, care avea un grilaj de fier și era podită cu scândură. Ea dădea într-un fel de pavilion octogonal, cu un acoperiș în turnuri, pe unde se intra; acolo erau un fel de tablouri, de fapt ilustrații extrase din presa de epocă, poze cu Wilhelm II, cu Bismarsk, cu Vodă Cuza și stampe care mă amuzau foarte mult. Îmi plăcea, de pildă, să mă uit la una dintre ele, care reda vizita președintelui Franței, Felix Faure, la Petersburg și primirea pe care i-o făcuse Țarul. Această terasă în unghi avea o parte unde se aflau fotoliile de paie și unde se stătea înaintea de masă și se luau aperitivele. Aveam niște fotografii foarte frumoase cu bunicul, tata, mama și un unchi de-al meu cu nevasta lui, stând acolo. Terasa dădea pe un fel de hol principal, un vestibul mare. Tot acolo era așa-zisa cameră de vânatoare, unde se afla un dulap în care fuseseră așezate cândva niște puști(...) Dar mai erau încă niște săbii și niște căști cu chivere, într-o paniplie de pe timpul lui Vodă Cuza. Erau săbii de ulani. Camera de vânatoare mai prezenta pentru mine un punct de fascinație: un cap de mistreț făcut dintr-un material lucios

---

⁵*Ibidem*

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

și fixat în perete. ”⁶ Exista un vechi obicei în conacele din Moldova, și nu numai ca, într-o cameră să se adune lucrurile aduse din călătoriile din Orient. Acest obicei se păstra cu sfințenie și-n cazul conacului familiei Paleologu de la Blânzi, unde, într-o cameră, exista o colecție de obiecte orientale. Printre acestea se numărau canapele, perne, sofale, o narghilea. O altă încăpere din conac, impregnată de un farmec aparte, era biblioteca. Din amintirile lui Paleologu, ușa acesteia cu geam dădea în terasa dinspre parc. Printre cărțile extraordinare care se găseau acolo, Paleologu numește câteva: romane de aventuri de Paul de Cock sau Octave Feuillet, Balzac, Dumas. Colecții de reviste ale epocii ocupau rafturi întregi: *Le monde* și unele reviste nemțești. O colecție care îi era foarte dragă lui Paleologu era cea de reviste nemțești de caricaturi *Simplicissimus*. Caricaturile care îl amuzau teribil erau cele ale lui Bismarck, pe care l-a admirat din toată inima, așa cum l-a admirat și pe echivalentul său, contemporan lui Paleologu, Helmut Kohl care, din punctul de vedere al lui Paleologu, a reunificat Germania pe cale pașnică și pe care s-au găsit unii să-l critice.

Incursiunea amintirilor prin conac continuă cu un pavilion chinezesc, la care se putea ajunge din bibliotecă. Acesta era construit din lemn pictat, pe o movilă artificială. Acest colțișor era unul dintre preferatele lui Alexandru Paleologu, în copilărie jucându-se mult acolo, după cum singur mărturisește. Îi plăcea enorm de mult misterul pe care acest loc îl emana și se bucura de protecția acestuia ori de câte ori simțea nevoia să se retragă din grupul de copii, și să se joace singur. Pe de parte, cea mai somptuoasă încăpere din întregul conac era salonul mare. Avea parchet cu marchetărie, iar în centrul ei, trona un pian mare și frumos Steinway, la care, își amintește Paleologu, pe vremuri se găsea mereu cineva să cânte, tot felul de cucoane care făceau pe cantatricele și domni care le acompaniau. Lângă pian se găsea un raft special pentru partituri; niște oglinzi mari și frumoase, încadrate în ramuri de bronz. Pictura plafonului ilustra scene alegorice, cu Afrodita, fauni și alte personaje mitologice. În acest salon, se organizau adesea în timpurile boierești, baluri și seri dansante, la care se venea cu trăsurile, landourile sau cupeurile, prin noroaie, dar în frac și-n rochii de seară. Cu privire la modul în care decurgeau după-amiezile la conac, Paleologu își amintește: „După-amiezile, spre seară, se stătea pe terasa dinspre parc. Eu mă jucam în parc sau în fața terasei, unde se afla un mic bazin, în care nu mai era apă, dar care își păstrase statuia alegorică din mijloc. (...) Cei mari stăteau pe șezlonguri sau pe fotolii de paie, bunica tricotând, mama lăudând amurgul înduioșător, englezoaica citind reviste englezești. Până când se însera, mai citeau. Între timp, cineva, în antreu, tundeau fitilele la lămpi, le aprindea și începeau să fie aduse în diverse locuri: pe terasă, în încăperi, în sufragerie. Încet-încet, începea să sporească lumina de la lămpile cu gaz și era proclamat regimul nocturn fiindcă, din cauza luminilor din casă, ți se părea și mai întuneric afară. Înceta după-amiaza. Atunci își puneau revistele și ochelarii alături, pe masă, și așteptau să reia lectura la noua lumină, până când se mergea la masă. Cam pe la momentul acela, englezoaica mă lua ca să mă spăl pe mâini. ”⁷

---

⁶*Ibidem*, p. 59-60

⁷*Ibidem*

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Încă de mic, Paleologu a presimțit că nu avea să se bucure prea mult de minunile pe care le trăia la moșii. Întrebat fiind dacă credea că mai exista posibilitatea ca aceste conace să fie restaurate, Paleologu cu adâncă nostalgie în glas și-n suflet mărturisea: „(...)s-ar putea să se refacă unele domenii; unii și le-au recăpătat deja, inclusiv câteva conace. La noi, la Blânzi, nu mai există nimic. Nici casa, nici parcul. Absolut nimic. Oricum, stilul și amintirile de odinioară nu se mai pot recupera. Un conac boieresc trebuie să poarte amintirile a cel puțin două-trei generații. Or, tocmai asta ne-au furat comuniștii: amintirile. Au dispărut și relațiile inter-umane care creau atmosfera inconfundabilă a vieții moșierești. Mai sunt totuși băieți și fete din bune familii, care păstrează memoria strămoșilor și nu au mofturi și aroganță.”⁸

Deși vacanțele petrecute în copilărie în mediul boieresc din Moldova i-au marcat existența, oferindu-i prilejul de a trăi momente care i-au rămas în amintire, mai târziu Alexandru Paleologu a avut locuri preferate și-n capitală, unde petrecea timp frumos. Printre acestea se numără localurile elegante ale perioadei interbelice. Câteva dintre ele erau Capșa, Continental și Athénée Palace. Aici se învârtea crema societății de atunci, marii oameni de cultură și marii artiști ai vremii. Accesul în aceste localuri, în special la Capșa, nu era la îndemâna oricui. Paleologu își amintește că pentru prima dată la Capșa fusese cu tatăl său. De asemenea, Paleologu își mai amintește cum în fața geamului dinspre Calea Victoriei stăteau așa-numiții boemi, care așteptau să vine cineva să-i invite la o cafea, pentru că ei nu aveau cu ce să și-o plătească și erau mândri de asta. Unii dintre ei erau poeți talentați, de exemplu Arthur Enășescu, Palanca. În ceea ce privește servirea și mâncarea de la Capșa, din relatările lui Paleologu ne dăm seama că se mânca bine acolo, iar servirea la mese era una impecabilă. Unul dintre ospătarii preferați ai lui Paleologu era Ambrozie, un băiat care „știa să se miște și purta bine fracul, știa să se exprime și să propună foarte ispititor. Iar ispita se confirma. Când mergeam și era acolo, nu comandam nimic; ne aducea el ce știa că e mai bun.”⁹ Vorbind despre localurile în care își petrecea timpul, Paleologu constată că multe dintre localurile epocii nu le-a frecventat. Unele la care, însă, mergea destul de frecvent, erau Melody și Colonnadele. Alexandru Paleologu a știut cum să combine șuetele nocturne cu balurile strălucitoare. Chiar dacă erau nopți în care petrecea cu băieții prin diferite locații, conu' Alecu a fost un obișnuit al balurilor. O primă regulă pe care acesta o menționează referitoare la participarea unui bal, era aceea de a fi îmbrăcat corect. „Să știi că la frac nu se poartă decât papion alb, iar la smoking, negru.”¹⁰

Lumea bună a epocii nu se strângea doar cu prilejul balurilor sau la cafenele, ci și la diverse ocazii, aparent banale. Printre acestea amintim prânzurile, siestele, ceaiurile. Acestea se organizau în casele boierilor care aveau în rândul personalului domni pricepuți și ceremonioși, ale căror servire era impecabilă. O masă bună, din punctul de vedere al lui Paleologu, începea cu aperitive, simple, dar bune: tartine cu icre negre și șampanie. Pe urmă, se continua cu felul de bază, printre care găsea și vestita friptură de mistreț. La ceaiuri, erau, de obicei, câteva mese pe care se aflau serviciile chinezești de ceai, plicurile de ceai de la Lipton,

⁸*Ibidem*, p. 70

⁹*Ibidem*, pp. 115-116

¹⁰ *Ibidem*

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Jackson, Earl Grey mixture, împreună cu dulcelețurile, fursecurile și prăjiturelele de casă sau comandate de la Capșa. Ceaiurile aveau loc la ora 5.00 sau 6.00 după-amiaza. Potrivit descrierilor lui Al. Paleologu, la ceaiuri nu era multă lume, deoarece se căuta realizarea unei conversații agreabile și unitare, spre deosebire de mesele mari, unde se vorbea în grupuri. Existau oameni care erau căutați special, pentru că erau amuzanți și întrețineau atmosfera. Același voce a unui om de spirit era urmată de râsete în stoluri. Conversațiile în cadrul ceaiurilor erau vii. Al. Paleologu este de părere că odată cu dispariția ceaiurilor, a dispărut și arta conversației.

Considerăm că prin lucrarea de față am reușit să punem în lumină câteva dintre toposurile care au avut un rol fundamental în devenirea culturală a lui Alexandru Paleologu. Totodată, credem că scurta analiză efectuată asupra locurilor purtătoare de amintiri și esență culturală pentru Paleologu, ajută la o mai bună înțelegere a modului în care mediul poate forma un caracter cultural. Locurile în care Al. Paleologu a copilărit și s-a format ca ființă umană și îndeosebi, ca om de cultură, au fost impregnate de puternice nuanțe culturale, care nu pot fi redată în cuvinte ori reconstituiți.

BIBLIOGRAPHY

BĂDILIȚĂ, Cristian; URIAN, Tudorel, *Nostalgia Europei. Volum în onoarea lui Alexandru Paleologu*, Iași, Editura Polirom, 2003.

CIACHIR, Pavel, *Când moare o epocă*, ediție definitivă, Iași, Editura Timpul, 2009.

GEORGE, Alexandru, *Reveniri, restituiri, revizui*, București, Editura Cartea Românească, 1999.

PALEOLOGU, Alexandru, *Breviar pentru păstrarea clipelor*, București, Editura Humanitas, 2012.

PALEOLOGU, Alexandru, *Bunul-simț ca paradox*, București, Editura Cartea Românească, 2005.

PALEOLOGU, Alexandru, *Politețea ca armă*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000.

URIAN, Tudorel, *Viețile lui Alexandru Paleologu*, București, Editura Vremea, 2010.